Wstęp

Problem macedońskiej tożsamości narodowej oraz sytuacji Macedończyków w ujęciu politologicznym został zbadany w bardzo niewielkim stopniu. Jednocześnie temat rozszerzenia Unii Europejskiej na państwa bałkańskie pozostaje aktualny. Otwarte są nadal pytania, czy, kiedy i na jakich warunkach będzie odbywał się proces integracji europejskiej. To kwestia niezwykle ważna zarówno dla państw kandydujących, jak i dla państw członkowskich Wspólnoty. Warto przypomnieć, że Republika Macedonii stała się oficjalnym kandydatem na członka Unii Europejskiej w roku 2005. W polskiej literaturze przedmiotu jest bardzo niewiele pozycji dotyczących tej problematyki, a literatura macedońska jest praktycznie niewykorzystywana.

Stan badań

Podejmując temat Macedonii, warto wspomnieć o wspaniałych przedwojennych tradycjach Rzeczpospolitej oraz o badaniach antropologicznych prowadzonych w latach 30. XX wieku na terenie tego kraju przez J. Obrębskiego, ucznia B. Malinowskiego[3]. Nie sposób nie wspomnieć o polskich językoznawcach i slawistach – przedwojennych badaniach M. Małeckiego, który jako pierwszy w latach 30. badał na Bałkanach różnice pomiędzy językiem macedońskim a językami bułgarskim i serbskim[4]. O polskich historykach, wśród których trzeba wskazać H. Batowskiego i jego pracę *Państwa Bałkańskie 1800–1923. Zarys historii dyplomatycznej i rozwoju terytorialnego*, która ukazała się w 1938 roku[5]. A także o powojennych badaczach, takich jak:

[3] J. Obrębski, *Ritual and Social Structure in a Macedonian Village*, https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=anthro_res_rpt16 (10.01.2021).

[4] M. Małecki, *Dwie gwary macedońskie (Suche i Wysoka w Soluńskiem)*, Kraków 1936. Badania były prowadzone w północnej Grecji.

[5] H. Batowski, *Państwa Bałkańskie 1800–1923. Zarys historii dyplomatycznej i rozwoju terytorialnego*, Kraków 1938.

K. Wrocławski[6], W. Pianka[7] czy Z. Gołąb[8], którzy wnieśli duży wkład do badań etnologicznych i językoznawczych. Wśród powojennych badaczy trzeba wskazać I. Stawowy-Kawkę i jej fundamentalną pracę *Historia Macedonii*[9]. Inna istotna publikacja, *Tożsamość narodowa w społeczeństwie multietnicznym Macedonii*[10] pod redakcją I. Stawowy-Kawki i M. Kawki, koncentruje się jednak w znacznym stopniu na zagadnieniach historycznych, nie poruszając kwestii tożsamości narodowej w procesie integracji europejskiej. M. Kawka porusza problem tożsamości narracyjnej także w artykule *Kreowanie tożsamości narracyjnej – status i korpus języka macedońskiego*[11]. W okresie powojennym znaczące publikacje poświęcone regionowi Bałkanów opublikowali W. Felczak i T. Wasilewski (*Historia Jugosławii*[12]) czy M. Waldenberg (*Rozbicie Jugosławii. Od separacji Słowenii do wojny kosowskiej*[13]), a także J. Wojnicki (*Przeobrażenia ustrojowe państw postjugosowiańskich*[14]). J. Wojnicki poświęcił także kilka publikacji samej Macedonii, wśród nich można wymienić: *System konstytucyjny Macedonii*[15] czy *Zgromadzenie. Parlament Macedonii*[16].

W ostatnich latach ukazało się również kilka ważnych publikacji poświęconych regionowi Europy Południowo-Wschodniej, wśród których należy wskazać prace W. Walkiewicza *Słowiańszczyzna Południowa między przeszłością i przyszłością*[17] oraz *Jugosławia. Państwa sukcesyjne*[18], E. Bujwid-Kurek *Legitymizacja ustroju politycznego państw pojugosłowiańskich*[19], *Państwa pojugosłowiańskie. Szkice politologiczne*[20] czy M. Babicia *Polityka bezpieczeństwa państw Bałkanów Zachodnich. Perspektywy i zagrożenia*[21]. Wśród prac prezentujących badania naukowe prowadzone na Bałkanach warto wymienić *My już jesteśmy zjedzeni. Rola i znaczenie prawosławia w konflikcie*

---

[6] K. Wrocławski, *Samowiły i pasterze. Bajki z Socjalistycznej Republiki Macedonii*, Warszawa 1981.
[7] W. Pianka, *Macedońskie imiona osobowe kotliny Azot*, Warszawa 1975; W. Pianka, B. Vidoeski, Z. Topolińska, *Słownik polsko-macedoński i macedońsko-polski*, Warszawa 1990.
[8] Z. Gołąb, *Conditionalis typu bałkańskiego w językach południowosłowiańskich ze szczególnym uwzględnieniem macedońskiego*, Wrocław 1964.
[9] I. Stawowy-Kawka, *Historia Macedonii*, Warszawa 2000.
[10] I. Stawowy-Kawka, M. Kawka, *Tożsamość narodowa w społeczeństwie multietnicznym Macedonii*, Kraków 2007.
[11] M. Kawka, *Kreowanie tożsamości narracyjnej – status i korpus języka macedońskiego*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne" 2017, t. XXVI.
[12] W. Felczak, T. Wasilewski, *Historia Jugosławii*, Warszawa 1980.
[13] M. Waldenberg, *Rozbicie Jugosławii. Od separacji Słowenii do wojny kosowskiej*, Kraków 2003.
[14] J. Wojnicki, *Przeobrażenia ustrojowe państw postjugosłowiańskich*, Pułtusk 2003.
[15] Idem, *System konstytucyjny Macedonii*, Warszawa 2009.
[16] Idem, *Zgromadzenie. Parlament Macedonii*, Warszawa 2008.
[17] W. Walkiewicz, *Słowiańszczyzna Południowa między przeszłością i przyszłością*, Warszawa 2016.
[18] Idem, *Jugosławia. Państwa sukcesyjne*, Warszawa 2007.
[19] E. Bujwid-Kurek, *Legitymizacja ustroju politycznego państw pojugosłowiańskich*, Kraków 2019.
[20] Eadem, *Państwa pojugosłowiańskie. Szkice politologiczne*, Kraków 2008.
[21] M. Babić, *Polityka bezpieczeństwa państw Bałkanów Zachodnich. Perspektywy i zagrożenia*, Toruń 2019.

etnicznym w Dolinie Preszewa[22] pod redakcją R. Zenderowskiego. Powyższe prace jednak w niewielkim stopniu są poświęcone samej Republice Macedonii, choć poruszają istotne również dla tego państwa kwestie dotyczące konfliktów etnicznych, konstytucji państw powstałych po rozpadzie Jugosławii czy też konfliktów religijnych na Bałkanach.

Należy zauważyć, że w kontekście integracji europejskiej problem macedońskiej tożsamości narodowej w ujęciu politologicznym został zbadany dotychczas w bardzo niewielkim stopniu. W polskiej literaturze przedmiotu jest bardzo mało pozycji dotyczących Macedonii. A literatura macedońska jest praktycznie niewykorzystywana. W monografiach poświęconych Macedonii polscy autorzy albo w ogóle nie wykorzystują literatury naukowej w języku macedońskim, albo też odwołują się do niej marginalnie. Na przykład w bibliografii do jednego z tekstów zawartych w pracy zbiorowej *Macedonia: Land, Region, Borderline*[23] na trzydzieści pięć pozycji w bibliografii zaledwie cztery zostały wydane w Macedonii w języku macedońskim, ale nawet one nie dotyczą Macedończyków, ale mniejszości narodowych zamieszkujących Macedonię. Z literatury w języku macedońskim korzystali tylko macedońscy współautorzy pracy.

W monografii autor wykorzystał również dorobek naukowy autorów macedońskich, których prace ukazały się po roku 1991, czyli po ogłoszeniu niepodległości przez Republikę Macedonii. Wśród autorów macedońskich, którzy zajmowali się kwestią tożsamości narodowej Macedończyków, należy wymienić S. Slaveskiego[24], D. Mirčeva[25], M. Minoskiego[26], V. Stojčevską-Antić[27], D. Dimitrova[28], V. Gabera[29], L. Frckovskiego[30], T. Vrazinovskiego[31], S. Skaricia[32] oraz P. Korobara[33]. Publikacje przywołanych autorów macedońskich zostały wykorzystane w monografii, mimo że – choć są poświęcone tożsamości narodowej Macedończyków – nie dotyczą kwestii tożsamości narodowej w procesie integracji europejskiej.

Należy również wspomnieć o dorobku naukowym w języku angielskim. E. Damianopoulos w książce *Macedonians: Their Past and Present*[34] omawia historię Macedończyków.

---

[22] R. Zenderowski (red.), *My już jesteśmy zjedzeni. Rola i znaczenie prawosławia w konflikcie etnicznym w Dolinie Preszewa*, Warszawa 2012.

[23] J. Sujecka (red.), *Macedonia: Land, Region, Borderline*, Warszawa 2012.

[24] S. Slaveski, *Za identitetot na sovremena makedonska nacija*, Skopje 2012.

[25] D. Mirčev, *Evropeizam, liberalizam, makedonizam*, Skopje 2015; idem (red.), *Balkanskiot mega-etnikum. Nacjonalnite doktrini na makedonskite sosedi*, Skopje 2012.

[26] M. Minoski, *Makedonija i Bugarija istoriski soocuvanija*, Skopje 2008.

[27] V. Stojčevska-Antić, *Aleksandar Makedonski. Istorija i mit*, Skopje 2012.

[28] D. Dimitrov, *Kultura na identitetot*, Skopje 2010.

[29] V. Gaber, *Imeto Makedonija. Istoria – pravo – politika*, Skopje 2010.

[30] L. Frckovski, *Nespokoen nacjonalizam*, Skopje 2016.

[31] T. Vrazinovski, *Licnosti likovi nastani*, Skopje 2013.

[32] S. Skaric, T. Apasijev, V. Patchev (red.), *The Name Issue: Greece and Macedonia*, Skopje 2009.

[33] P. Korobar, *Macedonian National Culture in the Pirin Part of Macedonia*, Skopje 1987.

[34] E. Damianopoulos, *Macedonians: Their Past and Present*, Oxford 2012.

A. Karakasidou w pracy *Fields of Wheat, Hills of Blood*[35] porusza temat Macedończyków zamieszkujących północną Grecję i proces ich asymilacji w tym kraju. *Who Are the Macedonians*[36] H. Poultona to publikacja odnosząca się do kwestii pochodzenia Macedończyków, opisująca wydarzenia historyczne i skład etniczny tego narodu, podczas gdy kwestia współczesnej tożsamości Macedończyków zostaje tylko krótko zaznaczona pod koniec pracy. Inną istotną publikacją jest praca *The New Macedonian Question*[37] pod redakcją J. Pettifera, poruszająca kwestie historyczne, a także zagadnienia dotyczące mniejszości narodowych zamieszkujących Republikę Macedonii. Jedyny artykuł dotyczący tożsamości macedońskiej został napisany przez bułgarskiego badacza K. Drezova[38]. Ważną publikacją w języku angielskim jest także raport Greckiego Komitetu Helsińskiego *Greece against Its Macedonian Minority* opisujący sytuację macedońskiej mniejszości w Grecji po ogłoszeniu niepodległości przez Republikę Macedonii[39].

Istotną kwestią jest aktualność tematu w kontekście zarówno regionalnym, jak i europejskim oraz światowym. O roli Macedonii świadczy jej centralne położenie na Bałkanach, gdzie oprócz obecności Unii Europejskiej można zaobserwować wpływy:

- USA, posiadających w stolicy Macedonii, Skopje, jedną z największych ambasad USA na Bałkanach;
- Rosji, poprzez budowę gazociągów biegnących przez Bałkany;
- Chin, poprzez koncepcję Nowego Jedwabnego Szlaku – obecnie Inicjatywa Pasa i Szlaku oraz plany budowy szybkiej kolei na Bałkanach;
- radykalnego islamu, poprzez wpływy wahabickiego islamu pochodzącego z Półwyspu Arabskiego.

Należy także dodać, że od dwudziestu lat polskie kontyngenty wojskowe i policyjne są obecne na Półwyspie Bałkańskim (kontyngent wojskowy w Macedonii), a Rzeczpospolita Polska udziela wsparcia Macedonii na drodze do członkostwa w Unii Europejskiej w ramach Konferencji Skopijskiej czy Procesu Berlińskiego.

Politologia w Polsce w bardzo niewielkim stopniu zajmuje się tym państwem i narodem, który w znacznym stopniu, w związku z naciskami z zewnątrz, dopiero kształtuje swoją tożsamość. Trzeba zauważyć, że kwestia formowania się tożsamości narodowej w kontekście procesu akcesyjnego do Unii Europejskiej, jak również zagadnienie samej tożsamości narodowej Macedończyków nie są zbadane i nie zajmują

[35] A. Karakasidou, *Fields of Wheat, Hills of Blood: Passages of Nationhood in Greek Macedonia, 1870–1990*, Chicago 1998.
[36] H. Poulton, *Who Are the Macedonians*, Bloomington 1995.
[37] J. Pettifer (red.), *The New Macedonian Question*, London 1999.
[38] Ibidem.
[39] *Greece against Its Macedonian Minority: The "Rainbow" Trial*, Athens 1998.

należytego miejsca w polskich badaniach politologicznych. Co najważniejsze, literatura w języku macedońskim praktycznie nie jest wykorzystywana i jest ona w Polsce szerzej nieznana. Tymczasem do zgłębienia określonego problemu niezbędne wydaje się wykorzystanie literatury w języku państwa, które jest przedmiotem badań.

Doświadczenia badawcze autora

Zainteresowanie autora monografii regionem Bałkanów i Macedonią trwa już od wielu lat. Po raz pierwszy autor przebywał w Macedonii w roku 1999 podczas wyborów prezydenckich, w których zwyciężył B. Trajkovski. Kolejne pobyty w tym państwie miały miejsce w latach 2002, 2003, 2004 i 2006. Początkowo były to wyjazdy prywatne, które w późniejszych latach przerodziły się w wyjazdy badawcze. Pierwszy wyjazd badawczy odbył się w roku 2007. Następnie w roku 2008 autor brał udział w badaniach naukowych dotyczących partycypacji politycznej mniejszości narodowych w Macedonii, a także przebiegu kampanii wyborczych z punktu widzenia relacji pomiędzy macedońskimi grupami etnicznymi[40]. Ponadto w roku 2009, w ramach programu Polska Pomoc, autor realizował w Macedonii projekt dotyczący naruszania prawa podczas wyborów i zjawiska głosowania rodzinnego[41].

Wieloletnie doświadczenia związane z pobytem na Bałkanach i badaniami prowadzonymi na terenie Macedonii pozwoliły autorowi książki na dostrzeżenie niezwykle doniosłego i złożonego problemu macedońskiej tożsamości narodowej, która jest kwestionowana przez państwa sąsiednie praktycznie od momentu opowiedzenia się w referendum przez Macedończyków za powołaniem niezależnego państwa. Bardzo skomplikowane problemy, z którymi na co dzień muszą konfrontować się Macedończycy, skłoniły autora do podjęcia badań nad ich tożsamością narodową. Dodatkowym bodźcem był fakt, że kwestionujące tożsamość narodową Macedończyków państwa sąsiednie są krajami członkowskimi Unii Europejskiej. Można było założyć, że ich stanowisko będzie wpływać na sytuację Macedończyków, w tym na proces akcesji ich państwa do struktur unijnych. Również z tego powodu podczas kolejnych pobytów w Macedonii w latach 2010, 2011, 2014 i 2015 autor uznał, że opisanie wpływu procesu akcesji do Unii Europejskiej na tożsamość narodową Macedończyków będzie stanowić istotny wkład do polskich nauk społecznych i polskiej politologii.

---

[40] Badania w ramach programu FEMCIT: Gendered Citizenship in Multicultural Context: The Impact of Contemporary Women's Movements (2006–2011). Badania były prowadzone w latach 2007–2008.

[41] Projekt „Macedonia bez głosowania rodzinnego" programu MSZ Polska Pomoc 2009. Projekt był realizowany w roku 2009. Więcej na temat zjawiska głosowania rodzinnego: M. Sokołowski, *Naruszanie prawa podczas wyborów na przykładzie zjawiska głosowania rodzinnego*, [w:] J. Wojnicki (red.), *Kształtowanie ładu demokratycznego w państwach Europy Środkowej i na Bałkanach*, Warszawa 2015.

Ponadto w latach 2016, 2017 i 2018 autor, jako doktorant, prowadził w Macedonii badania naukowe dotyczące tożsamości narodowej Macedończyków w kontekście integracji europejskiej i sporów z Grecją i Bułgarią o macedońską tożsamość narodową, będąc koordynatorem projektów w ramach Doktoranckich Studiów Młodych[42]. W 2019 roku autor uczestniczył w prowadzonym w Skopje projekcie w ramach programu Horyzont 2020 RISE[43]. W sumie autor spędził w Macedonii ponad czternaście miesięcy – pobyty badawcze i projekty realizowane przed rozpoczęciem studiów doktoranckich trwały dwa i pół miesiąca, a pobyty badawcze prowadzone w ramach studiów doktoranckich i projektu Horyzont trwały ponad trzy miesiące.

Problem badawczy

Macedonia, jako jedyne państwo kandydujące do Unii Europejskiej, w czasie prowadzenia badań stała przed dylematem dotyczącym zmiany konstytucyjnej nazwy państwa. Oczekiwania jednego z państw członkowskich Unii, Grecji, dotyczyły zmiany nazwy Macedonii, co mogło wpływać na zmianę tożsamości większości obywateli państwa kandydującego. W monografii autor będzie starał się odpowiedzieć na następujące pytania:

- Jakie są wyznaczniki tożsamości narodowej Macedończyków?
- Jak proces akcesji do Unii Europejskiej wpływa na tożsamość narodu macedońskiego?
- Czy proces integracji europejskiej wzmacnia tożsamość macedońską?
- W jaki sposób na tożsamość macedońską wpływa proces integracji europejskiej ściśle związany ze sporem z sąsiadami[44] o istnienie narodu macedońskiego i macedońskiej tożsamości?

Główne pytanie badawcze brzmi: Jak proces akcesji do Unii Europejskiej wpływa na tożsamość narodu (macedońskiego) w państwie kandydującym do Unii Europejskiej?

---

[42] Jako kierownik projektów w ramach DSM: „Tożsamość macedońska a kampania przed wyborami parlamentarnymi w Macedonii w 2016 roku", „Wybory samorządowe w Macedonii – październik 2017". Ponadto w 2018 roku dofinansowanie badań związanych z przygotowaniami do referendum w Macedonii dotyczącym zmiany nazwy państwa. Więcej na temat realizacji projektów finansowanych przez Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego w kolejnych rozdziałach.

[43] Projekt „Local Government and the Changing Urban – Rural Interplay" w ramach programu Horyzont 2020 i działań Maria Skłodowska-Curie Actions – Staff Exchanges. Jest to program badawczy Komisji Europejskiej dotyczący badań, innowacji i wymiany pracowników.

[44] Za każdym razem, gdy w monografii zostaje użyte określenie „spór z sąsiadami", należy je rozumieć jako spór z Grecją i Bułgarią – państwami sąsiednimi należącymi do Unii Europejskiej.

Konflikt o macedońską tożsamość związany jest z kilkoma zagadnieniami:

- Kwestia sporu o historię Macedonii oraz o tożsamość macedońską pomiędzy Macedonią a Grecją i Bułgarią. Kwestionowane są odrębna historia Macedonii, prawo do posiadania przez Macedończyków swojej historii, a także prawo do posiadania własnej tożsamości narodowej.
- Bezpośredni wpływ na tożsamość ma spór o język macedoński z Bułgarią oraz o nazwę języka macedońskiego z Grecją. Władze Bułgarii nie uznają istnienia odrębnego języka macedońskiego, uważają go za dialekt języka bułgarskiego.
- Kwestionowane jest prawo do używania przez Macedonię nazw instytucji państwowych, w których używano by określenia „macedoński".
- Kwestionowane jest prawo do używania określeń dotyczących kultury oraz sztuki, na przykład macedońska twórczość, macedońska muzyka, macedońska literatura oraz macedońska plastyka.
- Powstaje pytanie, czy podejmowane przez władze w Macedonii w przyszłości kolejne ustępstwa pociągną za sobą swoistą lawinę ustępstw prowadzącą do zmiany nazw wszystkich instytucji państwowych, co może mieć istotny wpływ na tożsamość Macedończyków. Trzeba mieć na uwadze fakt, że 70% społeczeństwa Grecji nie dopuszcza żadnych ustępstw w relacjach z Macedonią i nie zgadza się na wykorzystywanie nazwy „Macedonia" czy przymiotnika „macedoński", co może zablokować proces integracji z Unią Europejską w przyszłości.
- Należy zadać pytanie, czy zmiana konstytucyjnej nazwy państwa nie będzie stanowić tylko preludium do kolejnych zmian, które doprowadzą do ustępstw w wielu dziedzinach: politycznej, gospodarczej lub kulturalnej.
- Kwestia kształtująca macedońską tożsamość narodową w kontekście akcesji do Unii Europejskiej obejmuje także spór o macedońską mniejszość w państwach ościennych i mniejszości narodowe w Macedonii.

Zdając sobie sprawę, że w badaniach, które prowadzone są w odniesieniu do danej kwestii po raz pierwszy, formułowanie hipotezy nie jest łatwe, autor zdecydował się postawić następującą hipotezę:

Wymagania dotyczące zmiany konstytucyjnej nazwy państwa prowadzą do wzrostu obaw o zachowanie wspólnej tożsamości narodowej Macedończyków, dlatego że stanowisko zewnętrzne wpływa na poziom poparcia dla procesu integracji z powodu oczekiwań odnoszących się do: kwestii politycznych związanych ze zmianami nazw instytucji państwowych, kwestii gospodarczych związanych z marką państwa, a także kwestii społeczno-kulturowych dotyczących nazwy języka, wymuszanych przez sąsiadów, powodujących opór Macedończyków i wpływających na akcesję.

Należy w tym miejscu podkreślić, że przez stanowisko zewnętrzne należy rozumieć stanowisko państw sąsiednich będących członkami Unii Europejskiej, Grecji i Bułgarii.

Metodologiczna charakterystyka monografii

Należy zaznaczyć, że praca ma charakter eksploracyjny, w znacznym stopniu opiera się na badaniach empirycznych przeprowadzonych w Macedonii. Monografia ma na celu wzbogacenie wiedzy naukowej o hipotezy, jest to zatem praca nowa, o charakterze badawczym.

Wśród wykorzystanych metod prowadzących do zebrania materiału źródłowego należy wymienić: case study (studium przypadku), metodę behawioralną (techniki: wywiady eksperckie i wywiady swobodne, ankiety), metodę empiryczną (techniki: obserwacja, obserwacja uczestnicząca i nieuczestnicząca), analizę treści (analiza mediów – kampanie wyborcze), analizę piśmiennictwa (stan badań w danej dziedzinie), analizę instytucjonalno-prawną (akty normatywne, regulacje unijne), metodę komparatystyczną oraz metodę scenariuszową.

Wykorzystana perspektywa teoretyczna – konstruktywizm – zostanie szerzej omówiona w rozdziale drugim.

Na warsztat badawczy składają się:

- Wywiady i ankiety na temat tożsamości macedońskiej z liderami (Macedończykami), przedstawicielami partii politycznych, ale również przedstawicielami świata nauki, kultury (instytuty naukowe, muzea, instytucje kultury), a także organizacji pozarządowych oraz macedońskimi studentami Macedończykami, na temat tożsamości macedońskiej. Tożsamość narodowa przedstawicieli mniejszości narodowych nie jest przedmiotem badań.
- Analiza literatury w języku macedońskim, artykułów prasowych napisanych po macedońsku dotyczących tożsamości macedońskiej, ze szczególnym uwzględnieniem kampanii wyborczych w mediach i kwestii tożsamości macedońskiej.
- Analiza projektu tak zwanej *antikvizacji* (*антиквизаџија*) – uantycznienia stolicy Macedonii (projekt „Skopje 2014"), planu przebudowy miasta, dyskusji wokół przywoływanych działań.
- Analiza umów międzynarodowych zawartych pomiędzy Macedonią i Bułgarią oraz Macedonią i Grecją.

Metodologia badań

W książce zostanie przeprowadzona analiza danych jakościowych. W badaniach zastosowano pytania zamknięte i otwarte (instrukcja kodowa do pytań otwartych i zamkniętych, kodowanie pytań otwartych – analiza odpowiedzi respondentów i przypisanie najczęściej występującym odpowiedziom kodów, pozostałe – jako inne odpowiedzi). Przeprowadzono wywiady, a także ankiety dostarczane liderom, w tym: przedstawicielom głównych partii politycznych zrzeszających Macedończyków, przedstawicielom świata nauki, instytucji kultury, organizacji pozarządowych, studentom.

Dokonano analizy literatury przedmiotu w języku polskim i macedońskim dotyczącej tożsamości narodowej i tożsamości jednostki, a także procesu integracji europejskiej Macedonii. Przeprowadzono analizę projektu „Skopje 2014" – projektu „uantycznienia" stolicy Macedonii (pomniki, łuki triumfalne, budowa muzeum archeologicznego, budowa i przebudowa budynków w stylu neoklasycyzmu). Dokonano analizy informacji prasowych, literatury, dokumentów, a także umów międzynarodowych z Bułgarią i Grecją.

Techniki badawcze

Wśród technik zastosowanych w monografii należy wymienić: wywiad kwestionariuszowy, wywiad swobodny, ankiety, obserwację uczestniczącą, obserwację nieuczestniczącą oraz analizę prasy. Wywiady przeprowadzono z przedstawicielami władz partii politycznych ds. kontaktów z zagranicą, przedstawicielami Narodowego Instytutu Historycznego, naukowcami z uniwersytetów z Bitoli i ze Skopje, przedstawicielami Narodowego Instytutu Języka Macedońskiego, dyrektorem generalnym w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, wyborcami dwóch głównych partii politycznych oraz studentami. Ankiety przeprowadzono wśród polityków, władz partii politycznych, pracowników instytutów naukowych, przedstawicieli wydawnictw, muzeów, instytucji państwowych, organizacji pozarządowych, przedstawicieli studentów i wyborców.

Wybierając grupy docelowe, autor doszedł do wniosku, że kluczowe będzie dotarcie do liderów opinii, polityków, członków głównych partii politycznych, pracowników instytucji państwowych, naukowców oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych. Próba odpowiedzi na postawione pytania wymaga poznania opinii liderów. Dopiero na tej podstawie będzie można odtworzyć lub zrekonstruować, opisać tożsamość i lepiej zrozumieć przedmiotową kwestię. By móc opisać macedońską tożsamość, należy poznać zdanie osób zamieszkujących Macedonię, które jednocześnie uważają się za Macedończyków.

Należy zaznaczyć, że z uwagi na fakt, iż autor odwiedza Macedonię od wielu lat, a w przeszłości prowadził tam badania naukowe jako uczestnik projektów badawczych, a także realizował projekty pomocowe, ma dobre rozeznanie dotyczące sytuacji w omawianym kraju. Macedonia jest państwem wieloetnicznym. W Macedonii – liczącej 2 miliony mieszkańców – Macedończycy stanowią zaledwie 64% obywateli[45]. Z uwagi na częste wizyty w Macedonii autor miał możliwość prowadzenia rozmów wstępnych (wywiady swobodne), które pozwalały ocenić, czy rozmówcy są narodowości macedońskiej, która miała być przedmiotem badań. Należy tutaj podkreślić, że mieszkańcy Macedonii nie ukrywają swojego pochodzenia, chętnie się do niego przyznają

[45] Dane na podstawie ostatniego spisu powszechnego, który odbył się w 2002 roku.

oraz chętnie o nim mówią. Tak więc przed rozpoczęciem badań zostały spełnione dwa podstawowe warunki umożliwiające ich prowadzenie, którymi według autora są: podstawowa wiedza o państwie i strukturze etnicznej, a także relacjach międzyetnicznych oraz znajomość języka państwa, w którym autor zamierzał prowadzić badania.

Należy dodać, że przyjmując pewne założenia badawcze, autor uznał, iż nie będzie prowadził badań wśród przedstawicieli mniejszości narodowych. Badanie przedstawicieli mniejszości byłoby założeniem zbyt szerokim. Autor uznał, że w pierwszej kolejności powinien poznać Macedończyków i tożsamość macedońską.

Trzeba tu wspomnieć także o innych ograniczeniach językowych i społecznych związanych z pewnymi zasadami panującymi w zamkniętych wspólnotach, szczególnie dotyczy to osób wyznających islam. Przystępując do badań, autor postawił sobie dwa cele: poznać tożsamość narodową Macedończyków, a także określić, co się na nią składa (co według samych Macedończyków jest ważne, jakie wydarzenia historyczne i osoby mają znaczenie dla ich tożsamości, jakie inne czynniki kształtują ich tożsamość). Kolejną kwestią istotną dla prowadzonych badań było założenie, że gdy autor otrzyma odpowiedź na pytania o to, czy istnieje tożsamość macedońska, co się na nią składa i co ją kształtuje, będzie mógł poszukać odpowiedzi na pytanie, czy Macedończycy byliby skłonni zmienić konstytucyjną nazwę państwa, na przykład za cenę członkostwa w Unii Europejskiej, i jaki by to miało wpływ na ich tożsamość. Po przeanalizowaniu wyników badań autor postanowił opisać tożsamość macedońską oraz stosunek Macedończyków do zmiany nazwy państwa (zmiany ich tożsamości) w kontekście akcesji do Unii Europejskiej.

Proces przygotowania i prowadzenia badań

Przygotowane zostały dwa modele narzędzi badawczych: kwestionariusz z pytaniami opisowymi oraz ankiety z pytaniami otwartymi i zamkniętymi. Należy również zaznaczyć, że przed przystąpieniem do przygotowania ankiet autor skoncentrował się na metodzie określanej jako obserwacja (obserwacja uczestnicząca oraz obserwacja nieuczestnicząca), której właściwe zastosowanie pozwoliło przyjrzeć się interesującym go zjawiskom związanym z tożsamością narodową na Bałkanach i tożsamością narodową Macedończyków. Dzięki wykorzystaniu tej metody autor mógł we właściwy sposób przygotować kwestionariusz i ankiety. Oprócz kwestionariusza i ankiet za właściwe zostało uznane zastosowanie wywiadu swobodnego.

Na kwestionariusz składało się 12 pytań dotyczących tożsamości macedońskiej: czym jest; co na nią wpływa; jakie wydarzenia historyczne miały znaczenie dla formowania się tożsamości macedońskiej; jakich bohaterów narodowych, jakie zwyczaje, święta, ważne wydarzenia mają znaczenie dla badanych; co się składa na macedońskość i na bycie Macedończykiem, skoro inne narody twierdzą, że Macedończycy nie istnieją; jaki jest stosunek badanych do propozycji zmiany nazwy państwa,